

HANS LOTS

*och andra berättelser
från Bohuslän*

NILS JOHNSON BUE

NILS JOHNSON BUE HANS LOTS och andra berättelser från Bohuslän

Hans Lots resa över Nordsjön

För mycket länge sedan då det inte fanns motorer i fiskebåtar eller i lotskuttrarna, då rodde man eller seglade de stora bankeskutorna långt bort till Norge, där man fiskade.

Ifrån den tiden är berättelsen om Hans Lots. Det hade bestämts ifrån högsta ort att det skulle vara lotsar ute vid kusten för att vara till hjälp för sjöfarande så de kunde

komma in och ut på fjorden. Det hade varit alldeles för många som gått på grund och förlit utanför och inne i de bohuslänska skären.

En av dessa lotsar var Hans Lots. Lotsbåten hade de ligande ute i Smögen där det var nära ut till havet.

Hans Lots bodde inne på fastlandet nere i Gravarne, det ställe som låg längst inne i fjorden och som fått sitt namn efter alla drunknande som flutit iland och som sen blivit begravda i dalen mellan de höga bergen.

Av Sveriges konung hade Hans Lots fått brev och rättigheter att sköta lotsningen ut och in på fjorden, som innebar att man måste känna till kusten och kunna lotsa in skepp på fjorden och vara rediger man som det stod skrivet i brevet med vidhängande sigill.

Lotsbåten ute på Smögen var en god seglare, en klinkbyggd koster öppen med ett däck där framme.

Detta var gjort för att lättare ta sej upp för lejdare på de stora skeppen ute i öppna sjön.

Kostern var stor och bred i bogarna och seglade bäst i hårt väder. Den liksom stampade sej fram genom sjöarna med en stadig gång. En sådan båt kunde behövas då det ofta var storm då man skulle ut för att ta in skepp på fjorden.

Det finns en berättelse om denna koster om hur man en gång hade smörjt in den med fett i botten. Man hade hört bortifrån Norge att det gick att segla fortare då båtarna var blanka i botten, de skulle liksom glida lättare genom vattnet.

Den hade blivit så rank och ostadig att den gick ner i vattnet då bara en man stod på sidan.

Den bar inget och det var stor risk att den helt skulle slå runt bara för den minsta vind.

Det gick inte att segla för fulla segel och de sa att den blivit livsfarlig att gå ut med. Man fick gå in och ta upp den på land och göra den ren från allt fett och smörja in den

med tjära som de visste var bra på alla sätt.

Lotskuttern med de breda bogarna var en bra sjöbåt och lotsarna kände kusten och havet utanför. De gick ut i de hårdaste väder för att lotsa båtar in på fjorden.

In på fjorden hade det helt oväntat styrt in en engelsk eskader, det var flera krigsfregatter som på egen hand tagit sej in i stormen utan att fråga efter lots.

De hade haft tur eller så hade de kännedom om hur det var att styra in mellan alla grund och skär för att komma in i den trånga passagen.

De hade alla tagit sej in och låg innanför Hållö väl skyddade för den västliga storstormen.

En stålig syn var det inne från land att se dessa stora skepp, och folk rodde ut för att närmare beskåda dem. Det var en ovanlig syn att se den engelska flaggan vaja ute på Hållöfjorden.

När stormen bedarrade skulle de ge sej iväg och engelsmännen hade gjort upp med Hans Lots att han skulle lotsa dem ut till djupt vatten.

Först skulle han segla ut med ett skepp och hans lotsbåt skulle segla på sidan och ta upp honom ute i öppna sjön. Efter skulle Amiralitetsskeppet komma och alla de andra skulle följa efter på en rad.

Allt gick bra ut genom skären ut på djupt vatten, men där kom en rykande landvind. Vinden kom som om man släppt ut den genom en svart säck och det blev helt omöjligt för lotsbåten att borda och ta ombord Hans Lots. Gång på gång seglade den upp mot det engelska skeppet men till slut vinkade Hans Lots till sina män att de skulle vända och försöka att ta sej in till Smögen och land. De fick segla tillbaka utan honom.

I den starka vinden kunde man se hur lotsbåten kryssade upp mot Hållö med bottenrevade segel och skummet rykande både i bogar och efter den.

De engelska fregatterna försvann fort i landvinden och

Hans Lots stod på däck och såg hur kamraterna tog sej hemåt, här var han tvingad att följa med ända bort till England.

Alla skeppen hade kommit upp och amiralitetsskeppet låg framför och hade nu tagit ledningen av eskadern. Så skulle det vara hade kaptenen på det skepp där Hans Lots var, berättat. Nu är det de där framme som för befälet, nu går ingen efter mej eller dej, nu får vi snällt följa efter Amiralen. Det är det som bestämmer kursen hur den än blir.

Stormen från det svenska landet tog i mer och mer och på de engelska skeppen bärgade man segel, många hade haft för många uppe. Det var med många knops fart som skeppen passerade de jylländska reven och inne vid Grenen och Skagen var allt vitt. Hans Lots var lika känd här som ute på Nordsjön som vid kusten och Sotenäslandet.

Hans Lots hade hela tiden stått uppe hos den engelska kaptenen och när de kommit långt ner på Nordsjön den andra dagen förklarade han för kaptenen att det var en konstig kurs de höll.

Om ni håller en sådan kurs, då kommer vi att gå upp på sandbankarna här vid doggern där vi snart är. I detta vädret och med denna höga sjögång kommer vi att gå under med man och allt.

Det hade blivit mörkt och framför lyste lanternan på amiralitetsskeppet. Det syntes hur det gungade och liksom kälkade fram på vågorna.

Den lanternan måste vi följa så länge den lyser, men så fort den slocknar, då först har vi rätt att sätta vår egen kurs, detta svar får Hans Lots.

Då får ni stå klara för att vända skeppet och det kan bli när som helst, ropar Hans Lots till den engelske kaptenen.

Och bara en stund efter han har talat försvinner lanternan.

Folket har stått klara och rodret lägges om och det blir

en överhalning så att skeppet går långt ner i vattnet och lite av däckets försvinner. Seglen och bommarna slår till, det knakar överallt i skeppet innan det åter rättar upp sej och styr bort i halv vind mer söderut.

Alla de efterföljande skeppen följer efter. Det ansågs som omöjligt att stanna upp för att söka efter folk och skepp. Det nedseglade Amiralitetsskeppet hade slagits isönder uppe på sandbankarna. Det skulle inte gå att rädda folk, skulle man försöka skulle det gå på samma sätt.

Det var en stor tur vi hade som lyssnade på dej Hans Lots, hade den engelske kaptenen sagt när han nu seglade först med de andra skeppen efter sej. Nu med en sydligare kurs för att snart vara framme i England.

Att de alla var i livet på skeppet allt detta var Hans Lots förtjänst och detta fick han höra flera gånger under resan in till land.

På morgonen den tredje dagen kunde de segla in i den engelska hamnen och kaptenen kunde rapportera att resan över Nordsjön för deras del gått bra. Där talades om att de följt det engelska amiralitetsskeppet så länge de kunnat ända tills det gick i kvav, då de lagt ut en annan kurs.

Där vittnades också vid denna sjöförklaring att de på alla de hemvändande skeppen hade denne Hans Lots att tacka för sina liv. Han hade lotsat dem ut från de farliga grunden borta i Bohuslän och sen hade han också gjort samma ute på Nordsjön.

Han hade lotsat dem förbi de farliga bankarna som alltid rullade upp till grunda sandbankar vid stormar som kom från det hållet. Amiralitetsskeppet hade förlist med man och allt ute på Doggers bankar hade det stått skrivet i sjöförklaringen och att den svenska lotsen hade hjälpt den stora flottan in till engelsk hamn. Han skulle bli väl omhändertagen och skulle erbjudas en tjänst i den engelska flottan.

Men Hans Lots ville inte stanna i England hur bra det än

var. Han ville så fort det fanns någon lägenhet hem till Bohuslän och lotstjänsten. Med den första båt skulle han ta sej hem igen. Historien hade blivit vida känd i England hur han hade räddat den engelska flottan. Överallt visste alla vem han var och därför blev han inbjuden överallt. De ville se och höra honom och fråga ut hur det var i det landet han kom ifrån. De ville också ha klarhet i hur han kunde veta hur det var ute på Nordsjön som var så långt ifrån det land där han kom från.

De kunde inte förstå hur han kunde veta hur djupt det var på dessa ställen och hur han lärt sej detta.

Han talade om de bohuslänska fiskarna som ända ifrån vikingatid hade vandrat på dessa hav och kände till dem lika bra här som hemma i hamnen.

Han talade om att far hans lärt honom om hur det gick att se på luft och hav och på så sätt förstå hur ett och annat var ute på havet.

Det blev många bjudningar och måltider och det var många berättelser han fick höra och det var en del han fick lära medan han var i England.

Inte minst av det engelska språket.

Hur bra det än var och hur fina erbjudanden han än fick så ville han hem till lotsbåten och lotsandet.

En dag fick han höra att ett skepp skulle segla till Frankrike. Med detta skulle han. Bara han kom dit över, skulle det nog gå att ta sej uppöver. Om det inte fanns båtar att tillgå så gick det att ta till apostlahästarna hade han resonerat. Kom han bara över så skulle det nog klara sej, där över fanns det säkert en utväg.

Hemma i Gravarnes kyrka i den gamla träkyrkan som man byggt av ett strandat skepp, där hade prästen berättat för folket att Hans Lots hade omkommit och blivit drunknad. Han hade hört om den hemska olyckan som hänt ute på Nordsjön av norska sjömän. De hade berättat efter vad de hade hört borta i England att det engelska amiralitets-

skeppet gått under med man och allt och efter vad de hört skulle Hans Lots varit med på detta skepp. Prästen hade gjort sina tacksägelsetal över Hans Lots och förklarat sin och andras sorg över denna Lots och kungens man.

Han hade talat om att det inte gick att viga honom i den bohuslänska jorden och att nu var hans grav i Nordsjön. Han hade följt det engelska skeppet i djupet han hade stått på sin post in i det sista som den redige kungens man han var.

Folk hade stått vid kyrkan och hans kamrater lotsarna hade varit där när prästen höll sitt tacksägelsetal. Han hade talat om hur dessa kamrater med svårighet tog sej iland då Hans Lots försvann i väg med de engelska skeppen och att de nu stod utanför kyrkan och sörjde sin kamrat.

Så hade prästen mässat i kyrkan och alla sörjde Hans Lots som omkom på Nordsjön.

Så kom Hans Lots iväg med ett skepp över till Frankrike och bara en vecka efter att han kommit dit över var det ett skepp som skulle segla iväg upp till Holland.

Resan dit upp gick fort i den passande vinden. Här fick han stanna en längre tid då det inga skepp fanns som skulle iväg norröver. Under denna tid fick han klara sej på att vara nere i hamnen, hjälpa till nere hos fiskare och på så sätt hanka sej fram. Det var en svår tid och han ville inte ta till de gåvor han fått över i England. Han skulle klara sej på något sätt medan han väntade.

Han inväntade ett svenskt fartyg som skulle komma hit, det var på väg från Fjärran Östern med kryddor av alla de slag. Med detta skepp skulle han komma ända till Göteborg och då skulle det inte vara långt att ta sej hem med apostlahästarna. Nog fanns det några hästskjutsar eller kustbåtar som skulle norrut. Kom han bara över till Göteborg så skulle det nog bli någon råd.

En dag kom det stora skeppet in och Hans Lots kunde

gå ombord för att följa med till Göteborg. Det var folk som varit borta länge. Många hade dött på resan så besättningen var liten. De hade god plats för fler som kunde hjälpa till med segel och allt arbete ombord.

Det stora skeppet seglade iväg och kom fram till Göteborg.

En söndag då det gått långt över ett år sedan Hans Lots försvann kom en bankeskuta seglande in vid hällarna borta vid Fisketången. Den hade last ifrån Göteborg och skulle till ett köpmanshus borta vid Hunnebostrand. Där vid Fisketången gick de in för att avlämna Hans Lots då de skulle ta vägen ut över Soten. Här var det landfast och nära för honom att gå.

Med en pinne och ett knyte över axeln och med den stora engelska sjörocken uppknäppt hoppade han iland. På fötterna, ja långt upp på benen hade han dessa blanka stövlar och i ena handen den engelska uniformshatten som visade att han blivit något högt i den flottan. Ett stort skägg hade han fått under den långa tiden så det var inte så lätt att känna igen honom.

Han hade tackat för turen och stod där inne i land på hällen och vinkade med hatten då bankeskutan styrde ut från Fisketången och han tänkte på hur mycket det kunde hända under ett år och hur det var hemma och vad de skulle säga nu då han kom i dessa kläder.

Glad i hågen gav han sej iväg över bergen. Han vandrade på den lilla stigen ner i dalen, där han måste gå alldeles förbi kyrkan för att komma fram till sitt hus.

Inne i kyrkan stod prästen på predikstolen och mässade, det var högmässa nu på söndagseftermiddagen. Han läste sin vanliga text ur bibeln och folket satt halvsovande nere i bänkarna så som de brukade göra då de hört dessa hans ord tusende gånger.

Uppe på predikstolen var det god utsikt ner mot stigen

och vägen och han kunde se folk som kom på stigen borta ifrån Fisketången.

På långt håll hade prästen sett denne ensamme vandrare, en högst besynnerlig en som kom gående med stora sjöstövlar så här mitt på söndagseftermiddagen nu när folk skulle vara här i kyrkan hos honom.

Nu var han så nära att han tyckte att han inte hade tagit fel. Det måste vara rätt det han såg, det var ingen mer som hade samma gång.

Prästen tog ett djupt andetag och det blev helt tyst i hans predikan så tyst att några vaknade upp av denna tystnad.

Så utbrast han högt och tydligt uppe på predikstolen.

Nu kommer Hans Lots.

Där blir uppståndelse i kyrkan — alla reser sej i bänkarna.

De flesta tror att prästen blivit galen, han som för så länge sedan hållit tacksägelse över denne Hans Lots. Nu står han där uppe och säger att han kommer, han måste ha sett i syne eller så har det blivit något konstigt fel på honom.

Man viskar nere i bänkarna och ojar sej över prästen.

Men prästen kommer ner och går mot dörren och allt folket följer efter honom.

Prästen går till mötes och de hälsar på varandra utanför kyrkan och folk står lite avvaktande. De kan ännu inte tro sina egna ögon när de hör hur prästen hälsar en drunknad välkommen hem igen.

Det viktigaste som hade hänt blir berättat utanför kyrkan av Hans Lots och alla kommer fram och hälsar honom välkommen hem igen och det är de som säger att ett stort under har skett, han har kommit tillbaka från de döda.

På söndagens högmässa blir det ingen fortsättning. Både prästen och alla de andra följer med ner till Hans Lots hus. Där finns hans änka som håller på att svimma i armarna på prästen. Hon kan inte förstå att denne skäggige karl är

Hans Lots och ännu mindre var han kommit från.

När hon har blundat och tittat upp några gånger och hört en del av vad han berättar upptäcker hon att det inte är någon dröm. Huset är fullt av folk och ingen vill gå, de vill höra ännu mer om denna resa.

Prästen hade gått upp till kyrkan och hämtat ut nattvardsvin, vin som någon hade bärgat från ett skepp som gått på för några år sedan och som skänkts till kyrkan.

Han skulle bjuda till en fest, han läste ur bibeln att man firade den hemkomna sonen.

Detta skulle bli en strålande fest och den vackraste högmässa som någon i denna församling hade upplevt.

Och det blev det långt in på söndagskvällen så allt vinet från vraket tog slut. Men alla och prästen hade inget att invända mot detta då det inte var varje dag sådana som drunknat kommit hem för att vara med på fester, sa man.

Den engelska sjöhatten hängde hemma i storrummet hos Hans Lots som ett minne från resan över Nordsjön. Stövlarna och den stora sjörocken hade han på sej ute i lotskutttern. Där kunde sådana kläder behövas.